

Język a komunikacja 4 tom I

Język trzeciego tysiąclecia II

owe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie

t^{tertium}

Język a komunikacja 4

Seria „Język a komunikacja”

Rada Naukowa:

Dr hab. Jolanta Antas

Dr hab. Antoni Dębski

Prof. dr hab. Elżbieta Tabakowska

Dr hab. Halina Waszkielewicz

Recenzenci:

Dr hab. Jolanta Antas

Dr Teresa Bałuk-Ulewiczowa

Dr Zofia Berdychowska

Dr hab. Antoni Dębski

Dr Maria Jodłowiec

Prof. dr hab. Jadwiga Kowalikowa

Dr hab. Anna Lubecka

Prof. dr hab. Elżbieta Mańczak-Wohlfeld

Dr Małgorzata Stypińska

dr hab. Marcela Świątkowska

Prof. dr hab. Elżbieta Tabakowska

Dr hab. Halina Waszkielewicz

Dotychczas ukazały się:

Język a komunikacja 1: Język trzeciego tysiąclecia

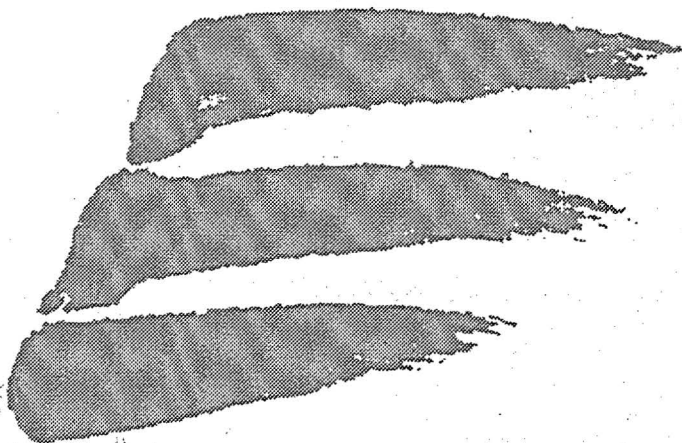
Język a komunikacja 2: Andrew Gillies, Tłumaczenie ustne. Poradnik dla studentów

Język a komunikacja 3: Jean-François Rozan, Notatki w tłumaczeniu konsekutywnym

W przygotowaniu:

Język a komunikacja 5: Tłumaczenie pisemne

Język a komunikacja 4

Zbiór referatów z konferencji

Język trzeciego tysiąclecia II

Kraków, 28 lutego – 2 marca 2002

**Tom I: Nowe oblicza komunikacji
we współczesnej polszczyźnie**

Redaktor tomu
Grzegorz Szpila

*Krakowskie Towarzystwo
Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej*

tErtium

Kraków 2002

tertium

Zespół redakcyjny:
Władysław Chłopicki
Grzegorz Szpila
Aneta Załazińska

Tłumaczenie na język angielski:
Maria Piotrowska

Adres redakcji:
Krakowskie Towarzystwo „Tertium”
Al. Mickiewicza 9/906, 31-120 Kraków

Kontakt z redakcją:
fax (012) 422-67-93
e-mail: tertium@vela.filg.uj.edu.pl
<http://www.filg.uj.edu.pl/tertium>

Wydawca prowadzi sprzedaż i prenumeratę
tomów z serii „Język a komunikacja” oraz
innych swoich publikacji. Zachęcamy do składania
zamówień drogą elektroniczną – formularz zamówienia
na stronie:
<http://www.filg.uj.edu.pl/tertium/page/zamowienie.html>

Skład: Aneta Załazińska, daneta@filon.filg.uj.edu.pl

Projekt okładki: Marcin Kłag
Opracowanie graficzne i druk:
Przedsiębiorstwo Poligraficzne „Deka” sp. z o. o.
30-723 Kraków, ul. Golikowska 7
tel./fax: (012) 653-12-79
deka@deka.pl

© Krakowskie Towarzystwo „Tertium”

ISBN 83-914764-5-6

Wydanie tomu zrealizowano przy pomocy
finansowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu
oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego

ks 2 173 063

u. 429/03

Spis treści

Słowo wstępne	7
Od redakcji	9

I. Zagadnienia ogólne

Władysław Chłopicki, Humor w komunikacji językowej.....	23
Izabela Gatkowska, Perspektywy badania mowy u progu trzeciego tysiąclecia.....	33
Antonina Grybosiowa, Obce kulturowo formuły nawiązywania kontaktu we współczesnej polszczyźnie – geneza, recepcja, wartościowanie.....	41
Edward Klisiewicz, Miejsce i funkcja nazw własnych w systemie komunikacji językowej.....	51
Małgorzata Majewska, Konceptualizacja momentu uderzenia samolotu w World Trade Center.....	57
Agnieszka Oskiera, Funkcjonowanie frazemów na poziomie interakcyjnym.....	65
Kazimierz Ożóg, Ostatnie zmiany w polszczyźnie na tle tendencji kulturowych Zachodu.....	75
Małgorzata Święcicka, Stereotyp ojca w utworach literackich dla młodzieży.....	83
Urszula Wieczorek, Dobra i zła mowa – biblijne spojrzenie na komunikację międzyludzką.....	95
Katarzyna Wojan, Geneza homonimii języka etnicznego.....	103
Aneta Załazińska, W poszukiwaniu narzędzia badającego komunikację niewerbalną.....	111

II. Odmiany i rejestry języka

Typy tekstów i rodzaje komunikacji

Maria Borejszo, Językowy kształt nekrologów.....	123
Danuta Bula, Bernadeta Niesporek-Szamburska, Zachowania językowe młodzieży – błędy w komunikacji czy celowa manifestacja?.....	133
Adam Chruszczewski, Piotr Chruszczewski, Modlitwa jako jednostka komunikacji w dyskursie religijnym.....	139
Marta Dąbrowska, Cechy komunikacji elektronicznej.....	151
Grażyna Habrajska, Strategie konwersacyjne w internetowych grupach dyskusyjnych.....	161
Elżbieta Laskowska, Sytuacje komunikacyjne w dyskursach politycznych.....	175
Danuta Olszewska, Czy tekst naukowy „żyje” tylko swoją treścią?.....	183
Małgorzata Rzeszutko, Rytualny charakter interakcji w rozprawie sądowej.....	193
Elżbieta Skibińska, Ewolucja polskiego modelu oferty pracy po roku 1989.....	203
Elżbieta Zawadzka, Kulturowe uwarunkowania wybranych zachowań językowych i pozajęzykowych w biznesie.....	211

Zagadnienia leksykalne

Grzegorz Dąbkowski, Język muzyków u progu III tysiąclecia.....	221
Stefan Kaufman, Jak powstaje polska terminologia logistyczna.....	225
Krzysztof Kosecki, Eurożargon jako język specjalny.....	235
Jadwiga Kowalikowa, Od męża do palanta, czyli o płci „mocnej” osłabianiu.....	243
Artur Tworek, Terminologia sportowa w <i>Nowym słowniku poprawnej polszczyzny</i>	251
Lech Zieliński, Wpływ słownictwa sportowego na język polityki.....	259

Język prasy i reklamy

Anna Krzanowska, Sposoby funkcjonowania nazw produktów w sloganach reklamowych.....	275
Anna Pięcińska, Komunikaty reklamowe jako element satyry obyczajowej.....	285
Bożena Rejakowa, Typy kobiet we współczesnych tekstach o modzie.....	293
<u>Anna Starzec, Nauka w prasie codziennej.....</u>	301
Jerzy Świątek, Informacja a perswazja w tekście reklamowym.....	313
Maria Wojtak, Potoczność w tekstach prasowych.....	323
Magdalena Zinczuk, <i>Zostać cool</i> , czyli jak reklama przemawia do młodzieży.....	335

III. Etykieta językowa

Jolanta Antas, Polskie zasady grzeczności.....	347
Elżbieta Gajewska, Jak rozpocząć list motywacyjny, czyli modele korespondencji zawodowej w świetle zasad grzeczności językowej.....	365
Ewa Komorowska, Prośba niejedno ma imię, czyli o wykładnikach prośby w języku rosyjskim i polskim.....	371
Żaneta Kozicka-Borysowska, Pragmatyczne aspekty aktu mowy przeproszenia.....	381
Małgorzata Marcjanik, Proces przewartościowania polskiej grzeczności językowej.....	391
Kazimierz Sikora, Zmiany w wiejskiej etykiecie – na przykładzie sposobów zwracania się do drugich.....	397
Noty o Autorach.....	407
English Summary.....	413

Słowo wstępne

W obliczu jednoczenia się Europy porozumiewanie się ponad podziałami politycznymi, kulturowymi i językowymi staje się potrzebą bodaj czy nie najważniejszą. „Tertium”, Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej powołane do życia przez grupę pracowników Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1995 roku, wychodzi naprzeciw temu wyzwaniu. Społeczność akademickich filologów chciała dać impuls takim poczynaniom, które zainicjowałyby forum dyskusyjne na temat komunikacji językowej ponad podziałami na filologię, w szerokim środowisku, nie tylko krakowskim, lecz także ogólnopolskim.

Troską pomysłodawców było, by rzetelne przemyślenia, ciekawe pomysły, sprawy budzące zainteresowanie, choć niepozbawione naukowego zaplecza przybierały zarazem tak przystępną formę, by średnio wykształcony człowiek mógł bez trudu i nie bez przyjemności z nimi się zapoznać.

Nazwa „Tertium” nawiązuje do łacińskiej maksymy *tertium non datur*, która stwierdza brak trzeciej możliwości. Założyciele „Tertium” uważają jednak inaczej, mając na uwadze pozycję tłumacza stojącego między jednym a drugim językiem. Stąd też kwestie wynikające z najogólniej pojętej sytuacji translologicznej stanowią dla Towarzystwa centralny punkt odniesienia.

Powodzenie, jakim cieszyły się w środowisku pierwsza i druga konferencja z cyklu „Język trzeciego tysiąclecia”, jest świadectwem tego, iż „Tertium” trafnie wyczuło potrzebę podjęcia szeroko rozumianej tematyki językoznawczej. Przedstawiając czytelnikom niniejszy dwutomowy zbiór artykułów pod wspólnym tytułem *Język trzeciego tysiąclecia II*, Towarzystwo kontynuuje serię wydawniczą *Język a komunikacja*, która jest wyrazem wspomnianego już dążenia Towarzystwa do stworzenia forum dla dyskusji nad szeroko rozumianą problematyką komunikacji językowej. Seria ta ma być w naszym zamierzeniu dostępna dla wszystkich refleksji reprezentujących całą różnorodność spojrzenia na tę problematykę. Ponieważ komunikacja to oczywiście przede wszystkim, ale przecież nie tylko, język, seria otwiera się na pytania stawiane przez wszystkie dyscypliny lingwistyczne badające komunikację językową, ale również na problematykę z obszaru dyscyplin graniczących z lingwistyką, ze wszystkich dziedzin interesujących się fenomenem komunikacji międzyludzkiej.

- Seria pragnie stanowić forum dyskusji dla problematyki nie przynależącej dotąd do żadnej z „oficjalnie istniejących” dziedzin nauki, a więc dla dziedzin, które być może powstaną dopiero w przyszłości.

- Seria pragnie stanowić również forum dla niekonwencjonalnych poglądów i prac z zakresu języka i komunikacji, forum innowacyjnym, które da możliwość przedstawienia koncepcji, które być może nie mogłyby zaistnieć w innym miejscu.
- Seria pragnie stanowić forum dyskusji toczących się ponad podziałami dyscyplin naukowych na lingwistyczne i nielingwistyczne, na poszczególne filologie i specjalności naukowe.

Szczególne miejsce w serii *Język a komunikacja* zajmują publikacje z zakresu translacji.⁴ W najbliższym czasie planujemy wydanie pozycji omawiających problematykę tłumaczeń ustnych, tłumaczeń użytkowych tekstów pisanych, komunikacji językowej w Unii Europejskiej oraz oczywiście kolejnych tomów pokonferencyjnych z cyklu „Języka trzeciego tysiąclecia”.

Zapraszamy do współpracy!

RADA NAUKOWA

Od redakcji

Z radością oddajemy do rąk Czytelników zbiór artykułów, stanowiących owoc konferencji „Język trzeciego tysiąclecia II”, która odbyła się w Krakowie w dniach 28 lutego – 2 marca 2002. Konferencja poświęcona była tematowi zainicjowanemu na pierwszej konferencji z tego cyklu, czyli zjawiskom językowym, które obserwujemy na początku nowego tysiąclecia i które mogą wyznaczać kierunki rozwoju języka w przyszłości.

Zjawiska te omawiane były na konferencji w czterech blokach tematycznych: odmiany i rejestry języka, polszczyzna a języki obce, język przekładu oraz nauczanie języków. Z uwagi na dużą liczbę referatów, zdecydowaliśmy podzielić je na dwie grupy i wydać w osobnych tomach. Tom 1, któremu nadaliśmy tytuł *Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, poświęcony jest zagadnieniom ogólnym i teoretycznym komunikacji werbalnej i niewerbalnej, etykiety językowej oraz poszczególnym odmianom i rejestrom języka ze szczególnym uwzględnieniem typów tekstów i rodzajów komunikacji, zagadnień leksykalnych, oraz języka prasy i reklamy. Natomiast tom 2, zatytułowany *Polszczyzna a języki obce: przekład i dydaktyka*, jest bardziej różnorodny. Dominuje w nim tematyka przekładowa, ale grupy referatów poświęcone są także problematyce metodycznej oraz językowym kontaktom między polszczyzną a językiem angielskim, francuskim, niemieckim, czy białoruskim.

TOM PIERWSZY otwierają referaty dotyczące tematyki komunikacji międzyludzkiej, zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej. Badaniom komunikowania się niewerbalnego poświęcony jest artykuł **Anety Żalazińskiej**, w którym Autorka definiuje pojęcie „komunikacji niewerbalnej”, określa jej związki z komunikacją werbalną oraz poszukuje odpowiednich metod naukowej analizy komunikacji niewerbalnej, które mają przyczynić się do pełnego opisu procesów komunikacyjnych. Tekst **Izabeli Gatkowskiej** również wychodzi poza ramy czysto językowe. Autorka w swoim artykule podejmuje się oceny stanu badań nad mową na początku nowego tysiąclecia, skupiając się na związkach języka i procesów mózgowych. Gatkowska przedstawia rozwijające się techniki badania pracy mózgu oraz jego wpływ na naszą mowę. Autorka omawia również podejście kognitywne, które według niej pomaga wyjaśnić wiele mechanizmów językowych. Badania kognitywne stanowią centralny punkt odniesienia także dla **Małgorzaty Majewskiej**. W swoim artykule, poświęconym konceptualizacji tragicznych wydarzeń z dnia 11 września 2001 roku w Nowym Jorku, Autorka posługuje się założeniami gramatyki kognitywnej w celu przedstawienia językowego obrazu tamtych wydarzeń.

Tekst **Urszuli Wieczorek** jest próbą zdefiniowania komunikacji międzyludzkiej przy pomocy tekstów biblijnych. Analizując fragmenty odnoszące się do języka, mowy, komunikacji językowej, Autorka kreśli ich obraz utrwalony w Biblii. Poszczególnym aspektom komunikacji językowej poświęcone są natomiast artykuły **Agnieszki**

Oskiery, Edwarda Klisiewicza oraz Władysława Chłopickiego. Artykuł Agnieszki Oskiery stanowi próbę opisanie funkcji frazemów w interakcjach językowych przy pomocy metodologii gramatyki komunikacyjnej. Edward Klisiewicz prezentuje w swoim artykule historię badań nad nazwami własnymi, przedstawia ich klasyfikację oraz funkcje komunikacyjne. Artykuł Władysława Chłopickiego z kolei dotyczy funkcji humoru w komunikacji językowej. Rozważając istotę humoru językowego, Autor dochodzi do wniosków dotyczących jego charakteru i centralnego miejsca w komunikacji językowej.

Najszerzym podejściem do opisu współczesnego języka polskiego charakteryzuje się artykuł **Kazimierza Ożoga**, w którym Autor dzieli się z czytelnikiem obserwacjami na temat zmian zachodzących w polszczyźnie ostatnich dekad, wywołanych kulturowymi przeobrażeniami zachodzącymi w krajach Zachodu, wymieniając cztery główne tendencje: postmodernistyczne rozchwianie norm, konsumpcjonizm, medialność i amerykanizację kultury. Problemowi zmian w polszczyźnie poświęcony jest także artykuł **Antoniny Grybosiowej**. Autorka dotyka w nim bardzo ciekawego problemu niebezpieczeństw wynikających z przenoszenia na grunt polskiej kultury językowej obcych formuł grzecznościowych, takich jak „miłego dnia” czy „niech pani nie będzie śmieszna”. Wreszcie, artykuł **Małgorzaty Świećickiej** poświęcony jest stereotypowi językowemu kreowanemu lub odzwierciedlonemu w tekstach literackich. Autorka w swoim artykule prezentuje stereotyp ojca, bazując na obfitym materiale badawczym zaczerpniętym z literatury dla młodzieży.

Kolejny dział dotyczy zagadnień analizy typów tekstów i rodzajów komunikacji. Autorzy artykułów podejmują się badań tradycyjnych, jak i najnowszych typów komunikacji językowej, i to występujących zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej. Do tych pierwszych należą teksty nekrologów, oferty pracy oraz artykuły naukowe. Strukturą prasowych nekrologów zajmuje się **Maria Borejszo**, kreśląc obraz tego skonwencjonalizowanego typu tekstu oraz środków językowych w nim używanych. Ofertom pracy poświęcony jest artykuł **Elżbiety Skibińskiej**. Autorka przedstawia historię rozwoju tego typu tekstu na przestrzeni ostatnich dekad, wskazując na ścisłe powiązanie między zmianami na polskim rynku pracy a kształtem językowym ofert pracy, przeprowadzając także porównania międzykulturowe. Wreszcie tekstem naukowym zajmuje się w swoim artykule **Danuta Olszewska**, która na podstawie tekstów niemieckojęzycznych prezentuje strategię autorów tekstów naukowych, służące stworzeniu interakcji pomiędzy nimi a czytelnikiem.

Na pograniczu między tekstem pisanym a mówionym znajduje się modlitwa – przedmiot zainteresowania **Adama i Piotra Chruszczewskiego**. Autorzy artykułu pt. „Modlitwa jako jednostka komunikacyjna w dyskursie religijnym” analizują modlitwę jako wieloaspektowy element komunikacji. Autorzy proponują własny model gramatyki komunikacyjnej dyskursów, w ramach którego umiejscawiają opis modlitwy.

Stosunkowo nowymi typami komunikacji zajmują się **Marta Dąbrowska** i **Grażyna Habrajska**. Artykuł Marty Dąbrowskiej poświęcony jest wiadomościom tekstowym typu SMS. Autorka przedstawia opis najbardziej charakterystycznych cech tego typu tekstu, zwraca uwagę na różnice dzielące ten typ komunikatu od tradycyjnych form porozumiewania się, podkreśla jego podobieństwo do tekstów e-maila, zwłaszcza w kwestii redukcji materiału językowego. Natomiast Grażyna Habrajska zajmuje się klasyfikacją strategii konwersacyjnych w komunikacji internetowej (grupy dyskusyjne), analizując je przy pomocy narzędzi gramatyki komunikacyjnej.

Kolejne trzy artykuły poświęcone są analizie interakcji w rozprawie sądowej, komunikacji w biznesie oraz sytuacji komunikacyjnej w dyskursie politycznym. **Małgorzata Rzeszutko** odnosi się do werbalnych i niewerbalnych elementów przebiegu rozprawy sądowej, wskazując na czynniki kształtujące rytualny charakter zachowań na sali sądowej. **Elżbieta Zawadzka** z kolei koncentruje się na różnicach w zachowaniach werbalnych i niewerbalnych uwarunkowanych kulturowo w dyskursie biznesowym. Autorka przedstawia charakterystykę zachowań szeregu grup narodowościowych oraz nieporozumień wynikających z ich niezajomości w procesie negocjacji handlowych. Natomiast **Elżbieta Laskowska** omawia szczegółowo pragmatyczne aspekty dyskursu politycznego, uwzględniając typy odbiorców, typy kontaktu z nimi, kanały komunikacji czy rodzaje perswazji. Na tej podstawie Autorka wyróżnia trzy typy dyskursu politycznego: dyskurs polityków, dyskurs polityczno-dziennikarski i dyskurs polityczno-obywatelski.

Językiem młodzieży, czyli jeszcze inną odmianą języka ogólnego, zajmują się **Danuta Bula** i **Beata Niesporek-Szamburska**. Autorki analizują w swoim artykule błędy językowe młodych ludzi i dochodzą do wniosku, iż są one popełniane świadomie i służą określonym celom komunikacyjnym.

Dział trzeci tomu pierwszego zawiera artykuły dotyczące zagadnień leksykalnych. Najbardziej ogólny z nich poświęcony jest problemowi homonimii wewnątrzjęzykowej, której przyczyny wyjaśnia w swoim artykule **Katarzyna Wojan** na przykładzie języka fińskiego. Pozostałe artykuły dotyczą wyłącznie języka polskiego. **Grzegorz Dąbkowski** i **Stefan Kaufman** omawiają zupełnie odmienne pola leksykalne w polszczyźnie. Artykuł Dąbkowskiego przedstawia podstawowe cechy języka muzyków, krytyków muzycznych i dydaktyków muzyki. Natomiast Kaufman analizuje rodzającą się dopiero w polszczyźnie terminologię logistyczną. Zwraca uwagę na najważniejsze tendencje terminotwórcze w języku polskim przy tworzeniu tego nowego pola leksykalno-pojęciowego. Zjawiskiem równie nowym w języku polskim jest eurożargon, czyli słownictwo używane w kontekście integracji z Unią Europejską – omówieniu leksyki eurożargonu poświęcony jest artykuł **Krzysztofa Koseckiego**. **Jadwiga Kowalikowa** zajmuje się bardzo wąskim, lecz niezmiernie ciekawym wycinkiem polskiego słownictwa. Autorka w swoim artykule opisuje znaczenia leksemów określających mężczyzn i przeobrażenia, jakim podlegały one na przestrzeni wieków.

Dwa artykuły w tym dziale poświęcone są terminologii sportowej. **Artur Tworek** bierze pod lupę prezentację terminologii sportowej w jednym z najnowszych słowników języka polskiego, **Lech Zieliński** zaś omawia przenikanie słownictwa sportowego do dyskursu politycznego, zwracając uwagę na potencjał metaforyczny leksyki sportowej.

Kolejny dział dotyczy różnych zagadnień związanych z językiem prasy i reklamy. **Maria Wojtak** wskazuje na obecność stylu potocznego w prasie, przejawiającego się na przykład w obrazowości czy dialogiczności tekstów, jako świadomych zabiegów dziennikarzy, którzy chcą nawiązać w ten sposób łatwy kontakt z czytelnikiem. Artykuł **Anny Starzec** zajmuje się sposobami prezentowania tematyki naukowej na łamach prasy. Autorka podkreśla m.in. atrakcyjność tematyki naukowej dla dziennikarzy, przy jednoczesnym dość powierzchownym jej traktowaniu jako tematu sensacyjnego – łączeniu rozrywki z informacją – i bezkrytycznej dość wierze w moc postępu naukowego. **Bożena Rejakowa** skupia się na jednym z rodzajów tekstów, jakim są teksty o modzie, i omawia kreowanie w nich wizerunku kobiety, np. damy, profesjonalistki czy kobiety-wampa.

Pozostałe teksty w tym dziale poświęcone są językowi reklamy. Kwestiami teoretycznymi zajmuje się **Jerzy Świątek**, definiując reklamę jako akt mowy o charakterze retorycznym, w którym przenikają się informacja i perswazja. Autor proponuje holistyczne spojrzenie na ten gatunek tekstu, powstający w interakcji między nadawcą i odbiorcą. **Agnieszka Krzanowska** analizuje miejsce nazw produktów w polskich i rosyjskich sloganach reklamowych, wyszczególniając kilka typów sloganów ze względu na funkcję, jaką w nich pełnią nazwy własne. Zagadnieniom oddziaływania reklamy na odbiorcę poświęcony jest artykuł **Magdaleny Zinczuk**. Autorka bada reklamę adresowaną do młodzieży i odróżnia ją od innych typów reklamy, dochodząc do wniosku, że ta pierwsza opiera się na pewnej sztympowości i często ucieka się do stereotypu. Wreszcie artykuł **Anny Pięcińskiej** nie bazuje na materiale reklamowym, lecz stanowi analizę językoznawczą fragmentów programu radiowego „Z pamiętnika młodej lekarzki”, którego twórcy wykorzystują m.in. elementy reklamy, aby osiągnąć efekty satyryczne.

Ostatni dział pierwszego tomu poświęcony jest w całości problematyce grzeczności, zwłaszcza językowej, widzianej z perspektywy albo ogólnonarodowej, albo środowiskowej, albo konkretnych i szczegółowych zagadnień etykiety językowej. Artykuł **Jolanty Antas** jest próbą zdefiniowania zasad polskiej grzeczności nie tylko w zachowaniach językowych, ale także niewerbalnych. Autorka, z dużą dawką humoru, kreśli obraz polskiej konwencji grzecznościowej, podkreślając dominację w niej m.in. narzekania i uległości, „kajania się” i „służalności”. Z kolei **Małgorzata Marcjanik** analizuje zmiany zachodzące w polskiej etykiecie językowej, jako odzwierciedlenie zmian zachodzących w polskim społeczeństwie; za najważniejsze z nich uznaje np. tolerancję

dla wulgaryzmów czy jej „skomputeryzowanie” (czyli uproszczenie na modłę komunikacji internetowej) i „demokratyzację”. **Kazimierz Sikora** pisze także o zmianach w etykiecie, skupiając się na sposobach zwracania się do drugich w środowisku wiejskim i wskazując na zanikanie tradycyjnych form adresatywnych.

Grzecznością w aktach mowy zajmują się **Ewa Komorowska** i **Żaneta Kozicka-Borysowska**. Pierwsza Autorka omawia akt prośby w języku polskim i rosyjskim, porównując je m.in. pod względem wykładników leksykalnych, tekstowych i intonacyjnych. Druga z Auterek zaś w centrum swoich zainteresowań stawia akty przeproszenia, klasyfikując je na szereg typów i wskazując na ich związki z komunikacją niewerbalną. I wreszcie artykuł **Elżbiety Gajewskiej** poświęcony jest bardzo ważnemu dzisiaj w kontaktach zawodowych typowi tekstu pisanego, jakim jest list motywacyjny. Autorka analizuje ten typ tekstu w odniesieniu do strategii grzeczności stosowanych w listach dla osiągnięcia zamierzonych przez nadawcę celów pragmatycznych.

TOM DRUGI rozpoczyna się działem poświęconym zagadnieniom ogólnym teorii przekładu. Kilku autorów artykułów skupia się na definicji i zastosowaniu pojęć, które są w kręgu zainteresowań teoretyków translatoryki. **Maria Piotrowska**, na przykład, omawia opracowaną przez siebie koncepcję tłumaczenia strategicznego, definiując takie kluczowe pojęcia, jak „strategia przekładu” czy „kompensacja”, i podając przykłady jej zastosowania do analizy szeregu różnorodnych kontekstów użytkowych i literackich. **Teresa Bałuk-Ulewiczowa** pisze o nieprzekładalności „bezwzględnej” w przeszyconych emocjami i wartościami kulturowymi tekstach o sztuce, podkreślając daremność wysiłków tłumaczy, którzy w najlepszym wypadku mogą stworzyć tekst poprawny językowo, ale kulturowo obcy odbiorcom przekładu. **Anna Lubecka** zastanawia się nad istotą „poprawności” tłumaczeń tekstów poprawnych politycznie, na podstawie analizy przykładów zaczerpniętych z interakcji werbalnej. Autorka proponuje klasyfikację problemów, z jakimi może się spotkać w takim typie komunikacji tłumacz, wspominając na przykład o tłumaczeniu zaimków dzierżawczych czy rzeczowników złożonych m.in. z członów „niepoprawnych politycznie”. **Jacek Scholz** skupia się na różnicach w strategii tłumaczenia dwóch podstawowych rodzajów tekstów, jakimi są teksty literackie i teksty użytkowe (fachowe), biorąc pod uwagę perspektywę odbiorcy, integralność tłumaczenia, czynniki kontekstowe oraz środki, jakimi dysponuje tłumacz. Wskazuje też na nieprecyzyjność przyjętych powszechnie rozróżnień, pomiędzy omawianymi rodzajami tekstów. Innym bardzo szerokim zagadnieniem w translatoryce jest relacja pomiędzy językiem a kulturą w przekładzie: tytułowe pytanie otwierającego nowe perspektywy artykułu **Elżbiety Tabakowskiej** brzmi: „Tłumaczenie gramatyki czy przekład kultury?” Według Autorki gramatyka *jest* odzwierciedleniem kultury. Na podstawie analizy użyć zaimka *się* w wybranych polskich tekstach literackich, wysuwa hipotezę, iż przekładowi na język angielski poddają się najtrudniej te użycia, w których najmniej jest określonej podmiotowości, typu *się pilo*, ponieważ są one najbardziej obce racjonalistycznej kulturze Zachodu.

Pozostali autorzy wybrali zagadnienia mniej powszechne w przekładoznawstwie, choć bardzo intrygujące: **Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska**, odnosząc się ogólnie do teorii semantyki gier, próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie gry uprawiają tłumacze, określając je, w kontekście gier czytelników, jak też „gier” samego tekstu, jako uczciwe lub nieuczciwe, wierne lub niewierne, zastępcze czy podwójne. Autorka konkluduje, iż być może to nie my mówimy językiem, ale język sam przemawia przez nas. Z kolei **Urszula Zaliwska-Okrutna** zastanawia się, czy w języku tłumaczenia rozpoznawalna jest płeć jego autora. Odpowiedź, jak się okazuje, nie jest taka prosta, jak można by przypuszczać (skłonność do emocjonalności czy do wulgaryzmów stereotypowo przypisujemy określonej płci) i, być może dlatego, badania nad tzw. „genderlektami” (czyli językiem mężczyzn i kobiet) nabierają intensywności.

Zestaw artykułów ujętych w dziale „Pragmatyka przekładu” jest bardziej zróżnicowany, co daje pewną orientację w różnorodności zagadnień, jakimi zajmują się przekładoznawcy: od zagadnień prawnych i politycznych przekładu, przez teksty prasowe, po tłumaczenie nazw geograficznych, jak też wyrażen dźwiękonaśladowczych w komiksach. I tak ciekawy artykuł **Danuty Kierzkowskiej** proponuje przyjęcie pragmatycznego właśnie modelu tłumaczenia terminów prawnych, nastawionego na odbiorcę i opartego na pojęciach uzusu i strategii, który ma na celu m.in. pokazanie tłumaczom, jak powinno się tworzyć nowe terminy. Jest to szczególnie istotne w obecnej sytuacji, kiedy Polska stoi w obliczu wstąpienia do Unii Europejskiej. I właśnie problemom, jakie stwarza tłumaczom Unia i „eurożargon”, poświęcone są artykuły **Natalii Paprockiej** i **Urszuli Patockiej**; pierwszy traktuje o zdumiewającym wręcz braku dbałości o jakość i spójność tekstu, widocznym w dokumentach programu TEMPUS, drugi zaś stanowi próbę klasyfikacji bardzo licznych i charakterystycznych skrótów i skrótowców, z jakiegoś powodu ulubionych przez eurokratów. Problematyką polityczną w przekładzie zajmuje się **Edyta Manasterska**, która analizuje bardzo typowe, jej zdaniem, tłumaczenie internetowego tekstu poświęconego gospodarce Rosji, którego autor niewątpliwie wykazuje się tendencyjnością i przy pomocy drobnych zabiegów językowych tak zmienia wymowę oryginału, aby przedstawić tę gospodarkę w jak najgorszym świetle.

Z kolei artykuł **Alicji Pstygi** nawiązuje do dyskusji teoretycznych nad istotą frazemów zawartych w pierwszym tomie. W oparciu o bardzo liczne przykłady polskich i rosyjskich frazemów prasowych wskazuje na bariery kulturowe, które powodują, że – pomimo stosowania różnych technik przekładu – w przełożonym tekście pozostaje „konotacja obcości”, a osiągnięcie ekwiwalencji pragmatycznej wymaga znakomitej znajomości obu języków i kultur. Artykuł **Joanny Szerszunowicz** pokazuje wagę wypracowania jednolitej strategii tłumaczenia nazw własnych w przewodnikach turystycznych, których pojawia się na rynku coraz więcej; nazw takich nie rejestrują słowniki, a więc tłumacze zmuszeni są podejmować własne nie zawsze przemyślane i

konsekwentne decyzje. Podobnie ma się rzecz w przypadku onomatopei. **Xavier Chantry** i **Justyna Polańska** w swoim artykule interesująco pokazują, jak twórczo musi pracować tłumacz, by oddać wyrazy dźwiękonaśladowcze, jakich w słowniku oczywiście nie znajdzie – a jeżeli znajdzie, to i tak zapewne znajzonego wyrazu nie będzie chciał w kontekście komiksu zastosować.

W tomie poświęconym przekładowi nie powinno zabraknąć analizy przykładów literackich. Dziś przekładoznawstwo zajmuje się jednak szerokim spektrum tekstów, wśród których literackie stanowią jedynie niewielki procent, co w swoim artykule podkreśla wspomniany już Jacek Scholz. Niemniej sekcja poświęcona literaturze w przekładzie zawiera teksty ze wszech miar godne polecenia. **Krzysztof Lipiński** błyskotliwie pisze o procesie starzenia się tekstu literackiego na podstawie analizy licznych – i bardzo zabawnych – przykładów tłumaczenia tekstu Fausta Goethe’go dokonanego przed 120 laty przez zasłużonego skądinąd Józefa Paszkowskiego. Procesem przeciwnym – archaizacją w przekładzie – zajmuje się **Ewelina Pilarczyk**, która, zastanawiając się nad jakością współczesnego przekładu twórczości rosyjskiego myśliciela Pawła Florenskiego, twierdzi, że warunkiem zaistnienia dawnych tekstów literackich w kulturze jest przynajmniej częściowe ich uwspółcześnienie. Zupełnie współczesnymi tekstami zajmuje się **Elżbieta Wójcik-Leese**, która omawia przekłady na język angielski wierszy Marzanny Bogumiły Kielar, powstające w interesującym dialogu z amerykańską poetką Orianą. Współczesnymi tekstami literackimi w przekładzie zajmuje się również **Anna Ginter**, która analizuje wynikające z odmienności kulturowych i chęci dotarcia do innego odbiorcy różnice w przekładach tekstów słynnego musicalu „Metro” na język angielski i rosyjski. Wreszcie, **Ilona Kromp** skupia się na tłumaczeniu samych tytułów polskich utworów literackich na język niemiecki, podkreślając stosowane przez tłumaczy różne strategie, wynikające z podstawowego faktu, że przekład tytułu jest istotnym, twórczym etapem w procesie tłumaczenia całego tekstu utworu.

Dział zatytułowany „Kompetencje tłumacza” jest poświęcony głównie dziedzinie, która, z różnych względów, także aktualnych i politycznych, ześrodkowuje na sobie coraz więcej uwagi teoretyków i dydaktyków. Chodzi o tłumaczenie konferencyjne. Jego niektóre teoretyczne aspekty omawia **Zofia Berdychowska**, zastanawiając się „co znaczy *ja* w ustach tłumacza?” i dlaczego tak trudno jest tłumaczom ustnym przejąć cudze „*ja*” i wygłaszać opinie innych. Autorka, czyniąc istotne rozróżnienie pomiędzy adresatem a celem wypowiedzi, wyjaśnia, że „wypowiedzenie zawierające *ja* nie musi być projekcją tożsamości”. **Bartosz Waliczek** i **Leszek Mikrut** piszą o pracy tłumacza ustnego z perspektywy własnych doświadczeń, analizując językowe i pozajęzykowe aspekty takiej pracy oraz cechy osobowościowe kandydata na tłumacza, jak też konkretne strategie pragmatyczne, jakie może zastosować tłumacz w chwilach, gdy napotyka na problem przekładowy, np. nie zna ekwiwalentu danego terminu czy wyrażenia, lub taki ekwiwalent nie istnieje. Zaś **Andrew Gillies**, także tłumacz konferencyj-

ny, dzieli się swoim bogatym doświadczeniem na polu nauczania tłumaczy konferencyjnych, będąc zwolennikiem popularnego w szkoleniu menadżerów i nauczaniu języków obcych podejścia interakcyjnego. O istocie tego podejścia stanowią m.in. indywidualne traktowanie studenta jako „klienta”, jak też konieczność współdziału studenta w procesie poprawy błędów. Artykuł **Justyny Winiarskiej** ma także charakter metodyczny, a jego Autorka optuje za, jej zdaniem, optymalnym dla adeptów szkół tłumaczy programem kursu nauczania gramatyki i stylistyki języka ojczystego. Przytoczone przez Autorkę przykłady wykonanych przez studentów tłumaczeń wskazują jednoznacznie na przydatność takiego kursu.

Zagadnień metodycznych w nauczaniu języków dotyczy w całości następny dział. **Antoni Dębski** pisze o konieczności wszechstronnego podejścia do kształcenia studentów kierunków filologicznych, uwzględniającego naukę języka, przekładu i kultury, czego wymaga współczesny rynek pracy. O problemach dydaktyki języka polskiego traktuje artykuł **Agnieszki Madei i Malgorzaty Smereczniak**, które wzbogacają go przekonującymi przykładami trudności, jakie cudzoziemcy mają z opanowaniem zawłości polszczyzny, zaś **Malgorzata Gaszyńska-Magiera** pisze o testowaniu sprawności rozumienia tekstów pisanych i przeprowadza krytykę istniejących testów ministerialnych, które często nie stosują właściwej gradacji między poziomami zaawansowania. Autorka słusznie opowiada się za rozwojem badań z dziedziny tekstologii i genologii, które pozwoliłyby bardziej precyzyjnie określić charakter tekstów odpowiednich dla poszczególnych poziomów. Za zastosowaniem innych badań, z dziedziny językoznawstwa kognitywnego, w dydaktyce języka obcego opowiada się **Malgorzata Słota**, twierdząc, iż to podejście, polegające m.in. na procesie odkrywania zasad w oparciu o przykłady i pomoce audiowizualne, jak też na traktowaniu błędów jedynie jako mylnych hipotez, szczególnie dobrze nadaje się do nauczania umiejętności pisanie.

Różnym aspektem dydaktyki języków obcych poświęcone są trzy inne artykuły. **Lucyna Aleksandrowicz-Pędich** oraz **Marek Nidecki** są zwolennikami przydatności, wręcz niezbędności, wiedzy kulturoznawczej w nauczaniu. Aleksandrowicz-Pędich opowiada się za zastosowaniem krótkich utworów poetyckich w nauczaniu języka angielskiego, jako znakomity sposób na lepsze opanowanie języka, a jednocześnie pogłębienie wiedzy o mentalności innych narodów. Nidecki z kolei jest zwolennikiem testowania wiedzy kulturoznawczej na egzaminach wstępnych, a szczególnie testów wyboru, które jego zdaniem można tak układać, aby już w trakcie studiów móc je wykorzystać i wskazać studentom braki w tej dziedzinie, jakie powinni stopniowo uzupełniać. **Beata Rusek** szczegółowo przedstawia opracowany przez siebie i wypróbowany interakcyjny program treningu komunikacyjnego dla studentów neofilologii, który stanowi próbę zniwelowania trudności, jakimi są niskie umiejętności komunikacyjne i bariery psychologiczne w komunikacji, odczuwane przez studentów i absol-

wentów kierunków neofilologicznych. Artykuł **Jolanty Tambor** opowiada się za popularyzacją wiedzy o gwarze i świadomości gwary jako elementu polityki szeroko rozumianej edukacji regionalnej, która ma sprzyjać pełniejszemu i bogatszemu postrzeganiu otaczającego świata, bo nie wyłącznie przez pryzmat języka literackiego.

Ostatni dział tomu drugiego poświęcony jest kontaktom polszczyzny z językami obcymi. Niezmiernie ciekawy jest artykuł **Aleksandra Kiklewicza**, który opisuje autorytet i wpływ polszczyzny na język mediów na Białorusi, wiele uwagi poświęcając przy tym tzw. „taraszkewicy”, czyli językowi pod względem słownictwa białoruskiemu, który posiada gramatykę w dużym stopniu polską. Okazuje się, że polszczyzna ma największy wpływ na język białoruskich mediów drugiego obiegu, a także na język wydawnictw emigracyjnych w Białymstoku. Wpływ języka angielskiego na polszczyznę opisuje z kolei **Elżbieta Mańczak-Wohlfeld**, która stwierdza, że nie jest on tak silny, jak się powszechnie uważa. Aby to udowodnić, Autorka przeprowadziła badania wśród dwóch grup studentów kolegiów językowych. Celem tych badań była ocena stopnia rozumienia przez nich znanych – wydawałoby się – angielskich zapożyczeń leksykalnych; rezultaty wskazują na to, że ok. jedna czwarta tych studentów nie zna znaczeń badanych zapożyczeń. **Anna Krzyżanowska** zajmuje się porównawczym badaniem metafor językowych występujących w języku francuskim i polskim, których źródło stanowią określenia odnoszące się do procesu jedzenia. Autorka twierdzi w podsumowaniu, że francuszczyzna ma takich metafor większą liczbę i szersze jest ich spektrum, obejmujące w większym stopniu m.in. sferę zdobywania wiedzy czy sferę uczuć. Ostatnie dwa artykuły dotyczą leksykografii: artykuł **Grzegorza Szpili** obejmuje analizą współczesne angielsko-polskie słowniki frazeologiczne, wytyka wszystkie ich niekonsekwencje i błędy, oraz opowiada się za stworzeniem leksykonu frazeologicznego z prawdziwego zdarzenia, który byłby skierowany do konkretnego odbiorcy, uwzględniałby maksymalny zakres zjawisk i przejrzyste je prezentował. Wreszcie, **Rafał Szubert** podejmuje trudną problematykę roli słowników w eksplikacjach terminologii specjalistycznej (w tym wypadku prawniczej). Wykazuje wyraźnie, że w terminologii dotyczącej instytucji niemieckich i polskich występuje niekompatybilność systemowa, której słowniki nie są w stanie sprostać, a tłumacz jedynie wtedy, gdy dysponuje doświadczeniem nie tylko filologa, ale także prawnika.

Jak widać z powyższego omówienia i z nieco zmienionego układu niniejszej publikacji, jako redakcja rozwijamy się i kroczymy naprzód – rolą Czytelnika pozostaje sprawdzenie, czy nasze wezwanie do łączenia precyzji naukowej z otwartością na inne dyscypliny zostało zrealizowane i w jakim stopniu, oraz czy w porównaniu z poprzednim tomem osiągnęliśmy jakiś postęp. Obiecujemy, że w tomie trzecim dołożymy wszelkich starań, aby usunąć istniejące jeszcze niewątpliwie niedoskonałości w pracy re-

W tym celu jednocześnie chcielibyśmy skorzystać z okazji, aby raz jeszcze serdecznie podziękować Instytutowi Filologii Angielskiej, Germańskiej, Romańskiej i Wschod-

niosłowiańskiej oraz Instytutowi Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, za tradycyjną już pomoc w organizacji i finansowaniu naszej konferencji. Pragniemy jednocześnie złożyć wyrazy wdzięczności i szacunku recenzentom (wszystkich wymieniamy na stronie 2), którzy bezinteresownie zgodzili się udzielić nam pomocy w merytorycznej ocenie licznych nadsyłanych do publikacji artykułów.

Wszystkie osoby chętne do podzielenia się swoimi opiniami, uwagami, czy podjęcia współpracy z nami przy organizacji kolejnych konferencji zachęcamy do skontaktowania się z nami pod poniższym adresem elektronicznym:

tertium@vela.filg.uj.edu.pl

Władysław Chłopicki i Grzegorz Szpila

Zapraszamy do udziału w „jubileuszowej”

konferencji „Język trzeciego tysiąclecia III”,

która odbędzie się tradycyjnie w Krakowie

5-7 marca 2004 roku (czwartek-sobota).

Interesujące nas tematy to niezmiennie:

*Odmiany i rejestry języka polskiego,
Polszczyzna a języki obce,
Język przekładu i Nauczanie języków.*

Zgłoszenia należy nadsyłać na adres pocztowy:

Krakowskie Towarzystwo „Tertium”
al. Mickiewicza 9/906, 31-120 Kraków

lub elektroniczny: tertium@vela.filg.uj.edu.pl

Przyjmowanie zgłoszeń od 1 czerwca – 30 października 2003 r.
W tym okresie formularz zgłoszenia i inne szczegółowe informacje będą
znajdowały się na stronie:

<http://www.filg.uj.edu.pl/tertium/page/konferencje.html>

tertium

Krakowskie Towarzystwo

Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej

Krakowskie Towarzystwo "Tertium" promuje wiedzę na temat komunikacji językowej ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień przekładu. Towarzystwo jest od kilku lat wydawcą serii „Język a komunikacja”, jak też szeregu innych publikacji. Stale współpracuje z Radą Programową, pracownikami i studentami Szkoły Tłumaczy przy Katedrze Studiów Przekładowych i Komunikacji Międzykulturowej UNESCO na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Członkiem zwyczajnym Towarzystwa może zostać każdy, kto gotów jest brać czynny udział w jego działalności i opłacać składki członkowskie. W roku 2003 składka wynosi 25 złotych rocznie.

Członkowie zwyczajni mają prawo nabywania publikacji Towarzystwa z zniżką członkowską. Zamówienia, jak również deklaracje przystąpienia do Towarzystwa składać można bezpośrednio na stronie internetowej "Tertium": <http://www.filg.uj.edu.pl/tertium>

Towarzystwo może również przyjmować od osób fizycznych i prawnych darowizny pieniężne i rzeczowe podlegające odpisowi podatkowemu.

**ZARZĄD TOWARZYSTWA SERDECZNIE DZIĘKUJE
WSZYSTKIM OSOBOM I INSTYTUCJOM, KTÓRE
SPONSORUJĄ NASZE PUBLIKACJE**